

BUCUREȘTI

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

Vieța literară în 1911.

— O privire generală. —

Judecând după coloanele revistelor și foiletoanele ziarelor, precum și din operele literare, cari au văzut lumina tiparului din anul acesta, nu găsim motive destule, ca să credem cumva, că vieța noastră literară ar fi trecut prin un an de stagnare. Constatăm însă, în schimb, un spor real în multe direcții. Răsfoind, de pildă, revistele în continuare, regăsim forțele cunoscute colaborând înainte, cu subiecte nouă în producerea lor, cu aceleași principii estetice, dar fără să intre cu toții în vreo fază nouă de dezvoltare. Iar cât despre elementele mai tinere, intrate de curând în arenă, dacă nu putem să le socotim ca apariții strălucitoare la orizontul literaturii, totuși rămâne hotărât, că mai mulți tineri scriitori, cu talent incontestabil, și-au lămurit situația și au străbătut în public, prin lucrările lor.

Nu putem însă să facem aceeași constatare și cu privire la rolul ziarelor zilnice în vieța literară. Am urmărit și în anul acesta felurite rubrici ale acestor ziare din regat și am ajuns la convingerea, că presa politică nu dă aproape nici un sprijin mișcărilor intelectuale și mai ales nici o atenție temeinică literaturii, făcându-se o mijlocitoare între public și scriitori. Foiletoanele literare rămân neglijate și se face școală publicului cetitor mai mult cu romane sensaționale, traduse cu stângăcii stilistice. Informația critică nu există, decât sub forma de reclamă. Critica dramatică, scrisă în grabă după reprezentație și de niște riporțeri nepregătiți în dramaturgia lui Lessing, se mărginește mai cu seamă la câteva

clișee uzate și la epitete distribuite actorilor, că au fost „bine“, sau „execrabili“ în câteun rol jucat. Iar dacă însuș „Universul“, cel mai răspândit ziar din București, din spirit vădit de economie, nu-și mai deschide coloanele, decât cu intermitențe, unor scriitori ca d-nii Vlahuță, Caragiale și Gorun, vă puteți închipui ce procedări observă alte ziare, mai puțin îngrijite! Excepție fac doar două gazete: „Ordinea“ uneori, când informatorul Rodion-Steuermann din Iași, cu fecunditatea sa de rasă, dă câteva informațiuni, cari pot fi cetite, despre actualitatea literară dela noi și deaiurea și mai adeseori „Minerva“, cu contribuțiile d-lor Sadoveanu, Anghel, Savel și Ciotori și alți câțiva tineri scriitori, însoțiți de dibăcia impresionistului D. Karnabat, un abil condei literar și un sprinten stilist în presa bucureșteană. Nu încapă deci nici o îndoială, că, cu atâta osteneală, ziarele din Regat nu se pot asemăna cu foile mondiale, fie din Austro-Ungaria, fie din Germania, sau din Franța, cari își fac din promovarea mișcării literare o îndeletnicire principală.

Rămân deci tot revistele, ca măsură de judecată. Găsim însă că reviste pur literare avem foarte puține. Este acum curentul enciclopedizării revistelor, cu materialuri foarte variate. Chiar și „Convorbirile literare“ s'au supus acestei înrâuriri. Astăzi găsim, în venerabila revistă, mai puțină literatură, ca în deceniile trecute, în schimb ni se dau de cetit articole de știință, istorie și pedagogie, iar partea critică literară este redusă mai mult

la câteva notițe de încheiere a foi. Din vechea gardă mulți au depus condeiul și dacă astăzi tot mai există o atmosferă literară în „Convorbiri literare“, este că ele caută să se primească cu forțe tinere, să se supună astfel spiritului vremii. Printre cei dintâi sosiți în primul rând al colaboratorilor întâlnim, ce e drept foarte rar, de d-l P. Cerna, poetul reflexiv, care a contribuit și în anul acesta cu câteva poezii. Poezia „Romanța“ este de un lirism real și cuprinde un cadru de primăvară într'o grădină, în fundul căreia o mierlă își cântă cântecul sentimental, „care e sufletul meu“, — zice poetul — și pe care declară că „il ascult cu ochii uzi“. Un alt tânăr, acesta prozator, d-l Chirișescu, are meritul de a fi apărut, chiar la începutul carierei sale, în această revistă. D-sa a tipărit până acum schițe și povestiri dela țară, scrise în o limbă neaoșă și a adus, cu subiectele sale, o adiere de „poporanism“ în coloanele „Convorbirilor“. Mult ne-am mirat însă, să vedem un nou caz de migrațiune a colaboratorilor, a acestor paseri călătoare, dela cuib la cuib. Alături de tinerii amintiți au mai venit la revistă mai multe elemente, părăsind ceaiurile literare din strada Gramont, după poticnirea „Concritice“ ale d-lui Dragomirescu. În frunte Lovinescu, care își transpune la „Convorbiri literare“ terenul de cercetări literare și de proză romantică asupra Veneției, intrând cu gândul de a „intellectualiza“ literatura de astăzi. Urmează simpaticul creator al lumii „care nu cuvântă“, subtilul nostru prieten Gârleanu, însoțit de doi tovarăși și un ajutor în luptele sale literare, de d-nii Cornel Moldovan și A. de Herz, amândoi poeți și amatori de teatru și de Atanasie Mândru, un tânăr cum se cade, care versifică ușor. Această primire însă nu pare a fi de o natură statornică, cu toată vioiciunea calităților celor înșirați.

Ce plină de vieață însă ni se arată și este chiar, „Vieața Românească“ dela Iași, față de altele, cu toate dușmăniile, ce are de întâmpinat, din pricina credințelor, ce le mărturisește direct, sau printre rânduri! E voluminoasă și sgomotoasă, ca o sală plină de fruntași din opoziție, cari își rostesc pe rând sentimentele și observațiunile lor asupra

chestiunilor sociale de actualitate. Articolele militante de istorie ale d-lui Radu D. Rosetti, autor al unor studii documentate despre țărâna și dreptatea ei din trecut, apoi reflexiunile psihologice și judicioase, ale d-lui Spiridon Popescu, travestit în Moș Gheorghe, despre nevoile actuale dela țară, sunt indicațiuni limpezi despre așa numitul „poporanism“, o formulă, introdusă ca înțeles pentru apărarea desideratelor țărănești. Nuvelele, povestirile multe dela țară, printre cari moravurile, prinse de d-l Sadoveanu și mizeriile sociale din icoanele realiste ale d-lui Agârbiceanu, se apropie și ele de aceleași tendințe bune de însănătoșare sufletească a poporului nostru prin cultură. Iar articole, în cari se ia adeseori apărarea comorilor noastre din trecut, față de cei ce tăgăduesc poporului orice simț pentru frumos, arte și poezie, iarăș sunt dovezi, că într'adevăr la baza existenței „Vieții Românești“ există un principiu conducător pur național, pe care poți să-l numești, dacă voiești, și „poporanism“. Firește, însă, nu numai această culoare garantează succesele revistei. Un simț de selecțiune a valorilor creatoare totdeauna a știut să manifesteze. Achiziția prozatorului Brătescu-Voinești, care, cu venirea la „Vieața Românească“, a intrat în o fază, nouă și foarte îngrijită, de producție, a fost o alegere nimerită. Poeți ca Goga, Iosif, Anghel, Codreanu, Alice Călugăru și Minulescu reprezintă, ca buni maestri ai artei poetice, câteva inspirațiuni unice, — pecăt de puțin ne impresionează poezia rece și filozofică a d-lui A. Toma, un particular în armonia celorlalți. Nu vom uita, neapărat, pe Gh. Topârceanu, care nu numai în cronicile sale umoristice, dar și în poeziile lirice, și-a câștigat titlul de recunoaștere, ca un talent simpatic și muncitor, cum este. De încheiere n'avem decât cuvinte bune pentru polemicele asupra trecutului nostru literar, făcute de mâni dibace în această revistă. Poate însă să nu ne identificăm totdeauna cu partea de actualitate din critica „Vieții Românești“, căci, între altele, nu-i putem împărtăși entuziasmul pentru Beldiceanu și felul de a trată pe alți prozatori tineri și talentați ca d-l. Cazaban, ca pe niște cantități neglijabile!

Întorcându-ne din Iași la București, găsim pe la chioșcuri, bătând la ochi, revista roșie a d-lui Rădulescu-Motru „Noua Revistă Română”. Din punctul de vedere al valorii literare, cel mai fad organ săptămânal. O alegere de talente literare printre colaboratori nu există, căci scrie și publică cine vrea, dar o proză mai convenabilă n'are decât d-l Chiru-Nanov, cu niște descrieri de excursiuni. Informația literară, când nu e scrisă de d-l Theohari, cu tirade lungi, se mărginește la câteva notițe neserioase și pline de înjurii. Cât pentru directorul revistei, un bun filozof de școală și o apariție, simpatică în calitatea sa, de om, d-sa nu ni se pare de loc potrivit de a hotărî vreodată gustul literar și estetic, asupra publicului, câtă vreme a putut să creadă, că „d-l Emil Isac este talentatul poet al Ardealului”, iar „Păr. de lup” ar fi o bună piesă de teatru.

Ceva nou în viața revistelor a fost în anul acesta apariția și dispariția unei publicațiuni socialiste, anume a „Vieții sociale”. De când gruparea d-lui Gherea s'a risipit și de când revista și activitatea rodnică a multilateralului domn Nădejde în direcția socialistă, au încetat, sunt acum cel puțin două decenii, ni se pare, de atunci socialiștii au neglijat literatura, ca mijloc de propagandă socială, probabil din pricina, că nu s'au ridicat scriitorii din sinul lor, cari să le prezinte ideile în vers și proză. Acum însă extrema stângă a tinerelor elemente a numit pe d-l Cocea ca apărător al steagului roșu și a întemeiat revista „Vieța socială”, unde să pledeze cauzele drepte ale democrației române. D-l Cocea nu are un trecut literar până acum, căci romanul său din primele debuturi, n'a reușit, dar este, desigur, un temperament combativ și are darul socrului său, Mille, darul unui polemist violent. Articolele socialiste au fost ele instructive, dar păcat că partea literară n'a reușit și asta din cauza simplă, că nici poeți, nici prozatori de seamă, nu se găsesc printre rândurile socialiste. D-l Cocea voia să răzbiască și a recurs la tinerii noștri decadenți și simbolisți din București, cari însă, neavând nimic cu doctrinele socialismului, n'au putut face ser-

viciul, ce i se cuvenia revistei, ca să nu apună în mod explicabil.

Cea mai arțăgoasă revistă literară este fără îndoială „Vieța Nouă” a d-lui Densușianu. Se luptă cu d-l Iorga; cu „Vieța Românească”, cu revista d-lui Motru, cu „Luceafărul”, cu Dragomirescu, a cărui universalitate de teorii nu vrea s'o admire, cu Lovinescu, pe care îl compară cu tipul „Junimistului” și-l acuză că articolul d-sale din „Convorbiri”, despre „intelectualizare”, n'ar fi decât „o reproducere simplă după articolele din „Vieța Nouă”. Dar, când e vorba de material, cine iscălește în revista asta? N. Solacolu, R. Celestra, C. Margărint și însuș Ervin, care își caută afirmarea prin „Lumini și mlaștini”, unde îl chiamă „Zonele albastre” și „s'avântă să-și taie drum eroic spre azurul fără pete”. Dar, ca să ajungi așa de sus, până la azurul fără pete; e foarte greu când porți, alături, de mână, tovarăș de luptă, talente, ca Emil Isac! Acest Isac celebru, grație unor oameni neserioși, a putut să scrie în „Vieța Nouă” un articol despre „Ardealul demagog”, în care, spre dovedirea demagogiei ardeleni, citează ca mărturii pe Desmoulins, Robespierre, Carlyle, Marx, Francisc Deák, Iohn Bull, Chamberlain, Cecil Rhodes, Clericalismul Blajului, Erasm din Rotterdam, Marșeu, Giordano Bruno, Copernic, Pico dela Mirandola, Ion Barac, Nietzsche, Iorga et. Comp., Virchow, Metschnikof, Iaurt, Eschimoșii și alte nebunii... Cert este însă, că demagogia asta nu e nicăiri în Ardeal, precum se știe, dar se află direct în creerii, creatori de absurdități, ai tovarășului d-lui Ervin.

Înainte de a trece însă la mișcarea literară dela noi, să-mi fie îngăduit a face amintire de revista tinerilor craioveni, „Ramuri”, ale cărei condiții de apariție sunt destul de curățate și unde d-l D. Tomescu face partea critică cu un bun simț și un gust vădit, relevând câteva deprinderi rele, ce se strecoară prin viața literară și stăruind asupra tradiției în literatură. Soricu, poetul impresiilor caste, sfiosul liric romantic, autorul sonetelor impecabile, care în anul acesta a putut fi cetit în coloanele „Luceafărului” și ale „Tribunei”, și-a dat și la revista din Craiova tot concursul său călduros.

Trecând la presa noastră de acasă, din Ungaria și Ardeal, ni se deschide una din cele mai frumoase priveliști literare din anul expirat. Generația noastră mai nouă de scriitori, grupați în jurul pușinelor organe de publicitate, au reușit în sfârșit să stabilească relațiuni de mai mare intimitate și de lucrare comună cu scriitorii din Regat. Granițele de deosebiri provinciale și principiare în cele culturale au căzut, ca prin farmec, când prozatori și poeți, în număr mare, au venit în mijlocul nostru, să ne cunoască și să-i cunoaștem și noi. Și la serbările dela Arad și Sibiiu, cu lecturile variate ale tinerelor talente bucureștene, în entuziasmul reciproc ce se manifestă prin această înfrățire, am văzut licărind o nădejde pentru viitor, anume, că fiind mulți, cari urmărim unitatea în limbă, în literatură și în cultură, de dincolo și de dincoace de munți, datorita ce ni se impune de sine este, să stăruim cu toții în noua direcție. Ce-a urmat după aceste începuturi s'a văzut îndată. O serie de scriitori din Regat au intrat în rândurile noastre, ale celor dela ziarele politice dela noi, dându-ne o încurajare însemnată în propagarea literaturii în masele mulțimei cetitorilor. Fi-rește, nu este aici vorba de „Românul“. Acolo literatura e prohibită, iar fără consimțirea onor. comitetului nimic nu se poate produce pe acest teren periculos. După păcăleala ce d-l Caragiale i-a tras acestui ziar, toată direcția culturală, oficială, a rămas în grija universalului nostru publicist Horea Petrescu și toată arta poetică se reduce la poeziile d-șoarei Roza Covrig, consacrați din obârșie autorizată, probabil din partea d-lui A. C. Popovici, cu autoritatea d-sale de critic literar, celebru în felul său. Nu! Meritul acestui curent îl are „Tribuna“. Ea a fost cel dintâiu ziar dela noi, care a putut să concentreze atâtă forțe literare și științifice în coloanele sale și să exercite astfel o misiune superioară asupra cetitorilor, care fapt a putut să tulbure, spre mirarea noastră, liniștea, cumpătul și omenia de judecată a celor ce nu știu ce să cultiveze și cum să înainteze, decât păstrându-și toată paternitatea asupra politicianismului sec și fără succese.

Ce frumos se oglindește apoi și în „Lu-

ceafărul“ acest principiu al unității. Agâr-biceanu, infatigabilul nostru nuvelist, alături cu masivul fiu al Moldovei, Sadoveanu; poeta noastră Maria Cunțan, cu melodiile unui suflet trist de artistă, alături de Alice Călugăru, autoarea minunatelor paste, cu fond adânc de cugetare, din „Cântecul de greer“ și „Copa-cul“, două perle ale literaturii noastre mai nouă. Virgil Cioflec și Caton Theodorian, autori de schițe, își reiau seria de caracteri-zări de oameni și de suflete. Iar tinerii poeți, ca Ion Borcia, în „Sonetele“ sale și Victor Eftimiu în poeziile sale, cu versuri albe, cu ritm vioi și sonorități, vin și dau paginilor calme o varietate ademenitoare...

Încheiând cu „Luceafărul“ darea această de seamă asupra ziarelor și revistelor în cu-prinsul lor literar, ar trebui să-mi continuu expunerile și asupra volumelor, eșite în acest an. Cetitorii acestei reviste însă știu foarte bine, că, în cursul anului trecut, am tratat aproape toate volumele mai însemnate cari au apărut. Am relevat romanele „Apa mor-șilor“ de Sadoveanu, „Pe urma dragostei“ de Irina Lecca, „O câznicie“, nenorocirea d-lui Ionescu-Quintus, și „Ada Lazu“ de Constanța Marino; ne-am ocupat de poezii și volumele lor nouă, ale d-lui Cincinat Pavelescu și H. G. Lecca și ale câtorva dintre simbolisții mai noi, neuitând nici chiar pe Dragoslav, cu trăsnetele Sfântului Ilie. Cât pentru valoarea literaturii noastre dramatice, scrisă în anul trecut, regret a fi trecut cu vederea, până acum, „Inșirăte Mărgărite“, piesa-poem a lui Victor Eftimiu. Lucrarea asta a fost la teatru, ca și în volum, un surprinzător succes al tânărului autor dramatic și, deși cam târziu, dupăce atâtia luminați critici și-au spus pă-rerile lor asupra operei vom reveni și noi asupra ei.

Nu putem încheide cronica aceasta succintă de peste an fără a lua notă de o pierdere sim-șită, pe care a îndurat-o literatura. Unul din scriitorii noștri cei mai de seamă, Ion Adam, o personalitate originală în proza noastră, mult apreciată de prieteni și de public, s'a stins pe neașteptate în toiul creațiunei sale artistice. „Florile de câmp“ și „Povestirile“ lui, adevărate idile dela țară, i-au deschis cariera de scriitor și l-au adus în rândurile

celor ce făceau „Sămănătorul“ la început, printre cari Adam a avut un deplin succes și o rară simpatie. Romanele sale, mai ales „Sibaris“, au fost cetite cu interes pentru multele pagini romantice și pentru modul îndrăzneț cum trată mai cu seamă câteva

pagini sociale. Suflet sensibil și mândru, fantazie într'aripată, stilist cald și cu o culoare populară în limba sa bogată, Adam își va păstra o pagină de seamă în istoria literaturii contimporane.

II. Chendi.

Se 'ntorc iar zilele noroase...

Se 'ntorc iar zilele noroase
Cu negurile somnoroase
Și-amurgurile timpurii...
Vin diminețile urite
Și nopțile posomorite
Și lungi și negre și pustii...

Copacii despoiați, și jilavi,
Și triști, ca cerșitorii schilavi,
Gem biciuiți de vânt și ploii...
Podoaba-le de-odinioară
O sdreanță putredă-i ce sboară
Și-i tăvălită în noroi...

Veni-vor zilele senine
Vor râde florile 'n grădine
Sub arcul cerului senin...
Veni-vor toate iar, știu bine:
Ci eu cu toamna care vine
M'aș duce, ca să nu mai vin...

St. O. Iosif.

Aseară...

Aseară gândul meu eră un solitar...
Chilia lui, castelul meu de vise;
Și mă miram, cum poate ca să fie
Chille, un castel de vise...
— Și vieața lui curgea mereu pusfie
Încunjurat de neguri și abise,
Și vieața lui eră necercetată
De nici o inimă curată,
Și vieața lui curgea
Făr' de dureri sau bucurii în ea...

Aseară gândul meu n'avea aripi să sboare...
Și mă miram cum poate
O pasăre născută călătoare
Să nu mai caute să sboare...
— Stătea închis ca într'o colivie,
Stătea închis, cu aripile grele,
Înzăbrelit în vieața lui pustie
De ne 'nțelesul visurilor mele...

Aseară gândul meu eră un mort uitat...
Un mort uitat de oameni ne 'ngropat...

Și mă miram cum poate ca să fie
Un mort atât de mult uitat...
— El singur stă 'n odaia lui pustie
Și nu ardeau nici luminări de ceară
La căpătâiul mortului aseară,
Nici cântece de mort nu răsuna,
— Dar numai triste, clipe lungi treceau...

Aseară vai! a fost o seară tristă,
De toamnă 'ntârziată 'n parcuri moarte
Pe-alei întortochiate și deșarte...
Aseară nu gândeam
Aseară nici nu 'nțelegeam
De ce nu pot gândi — la tine, dragă,
La toamna care vine 'nfrigurată;
Ori la atâtea lucruri cari odată
În jurul meu clădeau o lume 'ntreagă?...
— Vai! obosit, nimica nu voiam...
Bătea mai trist, mai rar inima mea
Și numai ea plângea...
Și-aseară plânsul ei, eu nu-l înțelegeam...

M. Săulescu.

Dintr'o glumă.

Sunt câțiva ani. Într'o zi senină de primăvară la o amiază intrai la un restaurant să mănânc. Abia îmi aruncai o ochire unde să mă așez, când numai ce aud, că mă strigă cineva dela spatele mele. Mă întorc, Cârju, un vechiu tovarăș al meu, agent de percepție: stătea la o masă cu un bărbat cu fața lungă și îmbujorată de traiu bun, ochii albaștri, ageri și cu mustățile galbene: o față care îți întipărea bărbăția și pretrecerea. Și, lângă el o femeie ca de douăzeci de ani și o fetiță, ca de doisprezece-treisprezece ani, o brândușă căreia acum începea să-i mijească în minte rostul vieții. Mă apropiai de ei și dădui mâna cu Cârju întrebându-l, ce face?

„Ce să fac! răspuse el, îți recomand pe d-l Voinea Ramură, rentier, fost prezident de tribunal, cavalier al Coroanei României și comisionar, apoi arătând lui Voinea cu mâna spre mine. Amicul nostru Vrancu, publicist, nuvelist și prietenul profesorului universitar Raicu“. La atâtea firme, d-l Voinea se ridică de pe scaun ca par'că ar fi avut un os în pânțec și îmi întinse mâna cu toată prețuirea ce o dă cineva unei noi cunoștințe, care insuflă oarecare cinste șoptindu-mi: „sunt încântat de cunoștință“. Apoi Cârju îmi arată pe cele două femei:

„D-na, soția d-lui Voinea și fiica d-sale“.

Mă plecai înaintea lor, pe când Cârju îmi zise:

„Ce mai faci tu, hâ... la ia loc“, și îmi trase un scaun. Începură întrebările plicticoase la care când le auzi îți vine să zici: „Doamne, de ce nu am aripi să sbor de aici“. „Ce mai scrii?“ „Ce mai faci?“ „Ce volum ai mai scos?“ „Da mie de ce nu-mi dai o carte?“ „Ce câștigi?“... Mă rog se schimbă în judecător de instrucție.

Noroc, că greutatea răspunsurilor îmi fu ușurată de ceilalți cari se uitau la mine cu un fel de întrebare fără răspuns, eu încă îi priviam întrebător, că el eră ca de 50 ani cu părul pe la tâmpile albit, iar ele păreau copilele lui, și cum priveam la părul lui și la cele două femei, fără vrere, par'că se deschise înaintea mea o carte printre ale cărei rân-

duri cetiam că fata venea din altă căsătorie și că eră o poveste la mijloc, și cine știe ce aș fi mai cetit, dar domnul Voinea îmi taie gândurile.

„Ce-l mai întrebi atâta. Nu vezi că omul e plictisit. În loc să-i dai un pahar cu vin îl acoperi de întrebări.

— Ei lasă-! răspuse Cârju, că e de ai noștri; nu se supără.

— Să mai aducă o jumătate și un pahar!“ zise Voinea, întorcându-se spre un chelner.

Am mâncat acolo, am mers, am vorbit alte prăpastii și ne-am despărțit prietenește.

De atunci, trecuse o lună. În vremea asta, mintea mea de multeori scrisese și ștersese de pe tabela ei chipul celor două femei, că pe lângă toate erau și frumoase. Când într'o zi cam pe la 4 ceasuri, numai că-l întâlnesc prin Str. Lipsani. Am dat bună ziua, dar nu știu cum, părea puțin cam pălit cu leuca, — adecă băuse ceva.

„Știi ce“, îmi grăi el, după mai multe întrebări: „Unde te duci, ce mai faci? — am mare dragoste să cinstesc cu d-ta o bere. Așa suntem noi intelectualii: vinul, femeile și arta, iată la ce se restrânge vieța noastră“.

Ce păcate am că nu pot respinge voința unuia care vrea să-mi facă cinste și, primii și intrarăm la o berărie din Str. Colței. Aice, așezându-ne la o masă într'un ungher, Voinea ceru două candelabre — halbe — pline, pe urmă niște mezeluri și vorba:

„Da unde șezi?“ „Da câtă chirie plătești?“ „Da cu ce te ocupi?“ iarăș vorbe fără nici o ispită și pline de toată sila, vorbe a oamenilor, cari vorbesc numai să nu tacă. Dar chipul celor două femei făcuse din mine doi oameni unul care întreabă și altul care zice: „Bine că l-am întâlnit să-l întreb“ că îi și zisei:

„Mă rog, dar nu m'am lămurit, cucoanele de atunci, dela birt, cea mai tânără e fata matală, sau...

— A nu, e fata mea din altă căsătorie“.

— Ahaa! îi zic eu.

— Ei, când ți-oi spune, e un roman monșer. Eu am mai avut o nevastă, dar cu asta nu-

căsătorit decât de doi ani, eră de 17 ani când am luat-o, dar am stat mulți ani în străinătate și să nu crezi că-s bătrân, de treizeci și cinci de ani, și uite, par'că-s de cincizeci.

— Ei, de ce așa?

— Vieață, supărări. Acum am fetița asta, toată grija mi-e concentrată asupra ei, și când mă gândesc la maică-sa, mintea se duce la ea par'că se rostogolește toată făptura mea în gol. Tare e greu să fii în ziua de azi fericit, și poate ar fi omul fericit, dacă nu ar face prostii și dacă nu ar fi alții să te stârnească s'o faci. Omul e tare slab. El se înmormântează înainte de a muri. Că ce e a trăl dacă nu înmormântând cu fiecă clipă ceva din tine care nu are să mai vie, și oricât de tare s'ar ține și de mândru, tocmai prin asta greșește nu mai departe, eu de ce nu mai trăiesc cu nevasta de întâi, de ce mă amărăsc pe fiecă clipă când mă uit la copilul meu. Tocmai că mă gândesc să nu aibă și ea aceeași soartă. Și închipuește-ți domnule, că totul nu vine din o glumă, făcută din neșocotința omului de a lua vieața ca un aluat din care poți face din el orice soi de pâine, ci din pricina soacrei mele...

N'or fi toate soacrele rele. Or aveă și ele ale lor porniri de bătrânețe, experiență, dragoste de copil ca fiecă mamă, dar a mea a fost prea egoistă, prea i-a părut rău că și-a dat copilul după mine.

— Ei cum așa? fi zic eu.

— Să mai luăm o bere, și bătù în masă, să-ți spun: uff, nu știi, iar sufăr. Am început să devin și eu literat. Zău, am început să-mi scriu memoriile. E un roman monșer.

Să mai aducă două, grăi el cătră chelner când îl văzù.

Și, în vreme ce aduse berile, el își aprinse o țigară și începù:

„Venisem din Paris, unde îmi luasem balaureatul. Și, cum diplomele pe atunci aveau pref, eram sorocit să devin cine știe ce om mare, iar prefectul de Ilfov îmi și dădù directoratul isprăvniciei lui, — asta, ziceă el, până îmi va face intrarea triumfală în partid.

Bani, aveam, ce e drept, dela mama, dar ce mă povățui unul și altul să mă însor, ca astfel, mai luând ceva zestre să mă pot alege

deputat, și ideia eră ispititoare. Cuvântul deputat îmi aduse la ureche și o șoptă din necunoscut: „Ministru“.

Mama mai ales, par'că mă și vedeă așa ceva, că-mi și găsisse o partidă boierească după neamul ei și ținea foarte mult, să n'o las, cum a fost ea și tata din viță mare să fiu și eu cu nevastă-mea.

Însă prietenii mei și mai ales prefectul cântărind zestrea fetei cu rolul ce trebuia să-l joc, găsi că e puțină și mă sfătul să caut alta; dar mie ce-mi vine, și-mi dau cu mintea mea desbrăcată de prejudeții, că mai bine să iau una din oameni mai mijlocii, dar cu bani. Și din șoptă în șoptă, că-s de însurat, mi se aduse la ureche de fata unui moșier din Ilfov. Cine eră moșierul, cum eră, lumea știă și întrebând de unu și altul de frumusețea fetei și de zestre, mi se spuse că astea două sunt faine, dar că el nu ar fi prea din oameni și nevasta lui nu prea din viță. Mama, însă cum auzi, sări în sus; eu însă o lăsa să sară și prăbăluind o inspecție cu prefectul prin județ, traserăm la moșierul cu fata, la Manole Buftea din Mavrodineoia. Aici dădui de o gospodărie cum nu eră alta, dar și de o fată boboc de frumoasă. Și, hai, la masă, din vorbă în vorbă, prefectul îi spuse toată țărășenia. Bătrânii mai clipiră din ochi unul la altul, se uitară la mine, la fată și, ziseră: „bine“. Eu s'o mănânc de dragă ce-mi căzuse bobocelul. Dânsa doar se uită la mine și se înroșeă. Mama cum auzi, gura pe mine: de ce n'o ascult, și mă bag în oameni o r d i n a r i, că dânsa știe cine-s și că n'are să-mi fie bine. Eu îi spusei însă, că mi-e dragă fata și că nu iau pe alta. Aici dânsa nu mai avù ce zice și la urmă îmi spuse. „Fă ce știi? Eu până la porțile dragostei merg cu pretenția, de-acolo mă întorc înapoi, dar și-o spun Gigel, că am o presimțire, că nu are să fie bine“. Și, le-am luat fata, fata de altminteri crescută în pension, învățase pian, franțuzește, nemțește și cu care aveam ce vorbi. Și, înaintea paștilor ne mutarăm cu socrii în târg în o casă a lor din Str. Romană.

Mă credeam fericit, cu tot cusurul unor ciudățenii a socrilor, de a fi împotriva pornirilor tineretului de azi, de a cere să fie

veşnic respectaţi şi ascultaţi, şi de a-i lăsa să se laude, în loc de cultură, cu sdreanţa de boierie pe care socru-meu mi-o arătase de vreo zece ori, dându-mi a înţelege, că dacă m'am băgat între ei, să iau aminte, că n'am luat fată de mojić. Eu de toate astea însă râdeam în sufletul meu şi lăsam inimei poarta deschisă să n'o bată decât un vânt, fericirea, singura care se revarsă în belşug şi cu veselie; mai cu seamă, că la două luni dela căsătorie nevasta îmi făcù cunoscut, că mai are un suflet cu ea. Eram să fiu tată. Nimeni nu înţelege ce e fericirea de a fi tată. E o fericire tot aşa de mândră ca şi cum ai fi dobândit o ţară şi mai mare; te simţi bărbat, şi par'că eşti mai înalt decât toţi oamenii şi priveşti mândru, şi par'că şi creşti în cinstea lumii. Şi în fericirea mea, cam tachinam pe socri, pe nevastă, fără să-i supăr; iar când vedeam că bătrânii se supără, îi luam, îi mângăiam şi le ceream chiar şi iertare, şi treceă. Cu toate astea, precum frunzele au presimţirea furtunei, aşa şi în jurul meu jucă un suflu de vifor. Cum? Nu-mi dam socoteală, ba dela o vreme începù să mi se bată geana ochiului stâng de desubt, da ştii, se băteă câteodată de mă dureă. Nu râde, că semnul ăsta, ştiu, de câteori l-oi aveă, scandalul e la uşă. Măi cum să vie treaba asta, că eu cu nevasta n'am să mă cert, cu socrii nu. Bani nu le cer. Când vor ceva îi servesc. Îi respect, cum?

Dar se vede, că fericirile şi nefericirile îşi au drumul lor, şi cine o fi în drumu-le, fericire, ori vai de el. Se vede că e scris undeva, felul cum au să te lovească, că fără voie le faci loc să vie. Se vede că dinainte trimit un mesager ceva, de te zăpăcesc, îşi ia puterea de a le dă deoparte şi a le depărtă. Se vede că sufletul e un scaun veşnic locuit de aceste două fiinţe: fericire şi nefericire; când se ridică unul celalalt îi ia locul. Se pare că fericirea şi nefericirea sunt doi copii capriţioşi, când şede unul prea mult, celalalt zice: — stăi, lasă te-i da tu odată jos, dar eu am să şed până mi s'o urf. Eu cred că aceste două neamuri: fericire şi nefericire sunt două moşteniri ale marelui destin care sălăşluieşte veşnic în fiinţa omenească. Poate ele sunt Îngerul şi Demonul în o veşnică luptă

pentru sufletul nostru. Şi se vede că eu în sburdălnicia mea, nu vedeam că adevărata fericire se luptă cu nefericirea şi că într'o zi, rămânând numai unul pe teren şi celalalt fiind obosit, s'a pus să mă ducă pe povârnişul peirei, căci semnul de gâlceavă, se împlinì. Mai beai o bere?

„Mai beau!“ îi răspund eu, în nădejdea de a auzi sfârşitul povestei şi el, bătù în masă.

„Mai dă două!“ zise el, chelnerului când îl văzù.

Şi să vezi cum, urmă el: Trecuseră Paştile, şi le petrecuserm bine. Şi aveam nevoie de un pardesiu. Mă dusei la croitor, şi-mi arată mai multe stofe. Din toate una băteă la ochii mei frumos: una de culoarea oului de raţă. Negustorul o laudă că e foarte frumoasă şi că şi-a făcut mai mulţi pardesiuuri din ea. Şi, spusei să-mi facă şi mie unul; în altă zi mă dusei de-l cercai, şi în alta, îl luai. După mine îmi veneă de minune şi aşa îmbrăcat cu el, plecai acasă.

Când am intrat, nevastă-mea coseă la maşină nişte streiţe pentru viitorul moştenitor; iar soacră-mea în fundul unui divan cu grimeaua colac în jurul capului cu un capot alb pe ea şi cu picioarele băgate în nişte pantofi cu blană, sorbeă tacticos din ţigară.

„Ei, cum vă place?“ îi dau eu, învârtindu-mă într'un călcâi.

„Ira! îi dă soacră-mea. Ce ţi-a venit Nicule să-ţi faci un aşa pardesiu?

— Ba mie îmi place“; grăi nevastă-mea uitându-se la mine cu băgare de seamă.

Eu, însă, n'am de lucru, mă întorsei spre soacră-mea şi îi zisei în glumă:

„Nu-ţi place, mamă? dă-mi bani să-mi cumpăr altul.

— Eu să-ţi dau? răspunse dânsa.

— Da, căci dota încă nu mi-aţi dat-o.

— Apoi dè, zise ea înţepată, cei dotali îi ţinem şi noi pentru ceice or veni.

— Ba nu, îi răspund, ai să mi-i dai mie, că de ce m'am însurat. Eu glumeam.

— Ba nu, făcù dânsa, d-ta ai leafă.

— Şi dacă am leafă, eu vreau să ajung ceva şi-mi trebuie bani.

— Ajunge Nicule, îi dă nevastă-mea râzând.

— Les-moi tranquille, ma chère je veux rire un peu şi zâmbii la nevastă-mea.

— Așa, grăi soacră-mea mă insultă?“

Ea crezută că cine ști ce i-am spus.

„Ba, nu, spune-i Anicel, ce i-am zis, spune-i am insultat-o?“

Nevastă-mea prinse a râde; soacră-mea însă mă privi ca o lupoaică flămândă și începă a plânge.

Când iată și socru-meu: un om înalt, gras, cu favorite lungi albe și roșu ca racu.

„Ce e aici?“

— Ce să fie, îi dau eu, nimic.

— Cum, nimic?

— Întrebă pe Anicel — spune-i Anicel ce e?

— Nevastă-mea, îi dă: spune tu!

— Ba nu, sării eu de acolo, spune-i tu. Și nevastă-mea, înșiră tot. Socru-meu n'a zis nimic și a trecut la treburile lui“.

Poate am fi mai zis ceva, dar chiar atunci intră o verișoară a nevestei și astfel a trecut și asta, sau cel puțin crezusem. Afară de asta furăm poftiți la masă. Tacâmul meu eră lângă al soacră-mea și în totdeauna mă menajă: se uită la servetul meu dacă e curat, la cuțit și furculiță dacă sunt frecate. De data asta îmi împinse tacâmul mai departe de dânsa. Eu însă, nu am de lucru, și îi întorc lingura răsând și îi șoptesc:

„Je tiens pour le restel“

Dânsa iar a crezut că i-am zis ceva de rău și grăi cătră socru-meu, care stă în capul mesei:

„Ia așa m'a tratarisit și înainte cu vorbe de astea.

— Da ce ți-a spus? întrebă dânsul, ce-au spus? se înturnă spre mine.

— Ce i-am spus, îi răspund eu, nu i-am spus rău. Să-ți spuie Anicel, deși n'am mântuit dreptul încă, dar pot să-i fac o procură, să-ți vorbească. — Știi, eu tot glumind.

— Ce i-a zis, Anicel, îi dă bătrânul cătră nevastă-mea.

— Să-ți spuie el, răspunse ea.

— Ba nu, spune-i tu, Anicel, îi dau eu, tu ești fiica d-lui și pe tine poate să te creadă mai mult.

— Uite, cum a fost, sări verișoara nevestei.

— Nu, nu, o opresc eu, spune tu Anicel.

— Dacă e vorba pe aceea, grăi nevasta mea, trântind furculița, m'am supărat și eu“.

La asta socru-meu și soacră-mea, căroră

le svăcneă mânia prin pielea obrazului, de roșii ce erau, se priviră ochi în ochi. Mai ales soacră-mea eră așa de mânioasă, că de ar fi avut o oală cu uncrop m'ar fi opărit.

Aici văzui că treburile să încurcă din ce în ce mai rău și că am a face cu proști, mă mâhnii și am tăcut, am mâncat ce am mâncat, ce mi s'a dat și trecui în etac, am aprins o țigară și am început să cetesc gazeta.

Peste un sfert de cias, numai ce văd că vine servitoarea și-mi spune să vin că s'a răcit cafeaua.

La asta mi se răscolii și mie ambiția și i-am zis.

„Așa, nu beau, a trebuit să mă cheme când eră caldă, sau de ce nu a trimis-o aici?“

Și, supărat și enervat, am zis slujnicei să-mi deă pardesiul și pălăria că vreau să ies; însă ea se duse de spuse nevestei, care și veni și-mi grăi:

„Unde vrei să te duci?“

— Să beau o cafea, îi răspund.

— Da, ce, nu-i acasă, cafea?

— E, da, e rece.

— Să facă alta, și sună.

— Nu, nu, mă duc să beau una caldă în oraș. Pentru mine cafeaua acasă e rece“.

Când iată și fata.

„Fă repede o cafea, de ce nu ai chemat pe d-nu când a fost cafeaua gata. Fugi, na cheile și fă repede una... bună“.

Apoi să înturnă spre mine: „Stăi acuma, stăi“, și înfricoșată mă trăgea să șed.

Eu însă mă smâncii, îmi luai pardesiul.

„Nicule, zise ea, unde te duci?“

Eu o sărutai și smâncindu-mă ieșii.

Peste trei sferturi de ceas fui înapoi răs-gândit, răcorit; dar ce să vezi, vreau să deschid, împing, poarta eră închisă, smâncesc, pace. Aveă drugii de lemn ca și cum s'ar fi păzit de hoji. — Bat, nici un răspuns. Svârliu pardesiul peste poartă și cum metoda săritului o aveam din liceu, mă dădui și eu dincolo. Sunai la ușă, odată de două ori, nici o mișcare. Trecui la bucătărie și chemai feciorul:

„Măi Ioane! Măi Ioane!“

Când, numai ce se ivi la fereastră.

„Ce e coconașule?“

— Cum ce e? — Deschide ușa.

— Da, mi-a spus domnu mare să nu-ți deschid.

— Deschide că sparg geamul și te omor, mai înțeles tu?”

Abia intrai pe ușă și pleosc, pleosc două palme și-i zisei: „Să te înveți, măgarule, că și eu sunt stăpân aici. Ce? Dacă socru-meu a înebunit și ți-a spus să închizi ușa, tu să nu-mi dai drumul? Doară nu aveam să dorm în drum?”

Eră să-l mai lipesc dar ieși servitoarea Ileana, o fată de mulți ani în casă la socru-meu, crescută de el și-mi grăi:

„Coconașule, iartă-l că e prost, nu știe ce face.

— Dacă e prost, îi răspund, iață cinci franci, și plecați la culcare. Dar să știi tu, Ioane, când nu mă vei ascultă nu are să fie bine“.

Și trecui prin un coridor în odaia de culcare. Aprinsei un chibrit, paturile neatînse. Poate n'am văzut bine, aprinsei lumina. Așa eră. Mă uitai pe sub pat, în garderobă de loc. Atunci strigai:

„Anicel!“

În clipa asta ușa ce dă în salon se deschise cu hodorogitură și chipul soacră-mea cu grimeaua legată sub bărbie, și picioarele

goale în pantofi, se ivi luminat de o luminare.

„Ce poțtești, d-le! Ce cauți aici?”

— Cum ce caut! Da drept cine mă iei d-ta? Nu e casa mea? Unde mi-e nevasta?

„Nevasta d-tale nu mai e a d-tale, vorbi ea înțepat.

— Cum, ce fel de vorbă? îi spun eu.

— D-ta, îi dă dânsa, să te duci să dormi unde ai mai stat până acuma și să bei“.

Aici, mă înveninai și mă turburai și vrui să pun mâna pe ea, dar în acel moment se ivi socru-meu în halat, căruia îi strigai:

„Unde e nevasta mea, tată?”

El, atunci, puse degetul la sonerie și grăi:

„Nevasta d-tale, doarme cu noi.

— Așa, va să zică s'a cununat cu d-voastră?”

Socru-meu voi să mai spună ceva, dar veni servitorul ce-l pălmuisem.

„Ioane, îi dă el, du-te la culoare și chiamă pe comisar și un vardist și să vie și Costache a nostru de alături“.

Costache eră feciorul lor.

Însă eu îi dădui: „Ioane, să vie și un medic!

— Da medic la ce? întrebă soacră-mea.

— Să ne constate, care am înebunit eu, ori d-voastră și să ne ducă la balamuc“.

(Va urmă.)

Ion Dragoslav.

Te-am văzut aieva?

Te-am văzut aieva
Undeva, pe lume?
Te-am văzut deaproape
Și ți-am spus pe nume?
Sau cândva 'ntr'o noapte
De visări senine,
Mi-a vorbit un înger,
Mi-a vorbit de tine.

Te-am văzut aieva,
Ai atins pământul
Și-a foșnit mătasa,
A foșnit veșmântul?
Sau prin vis un înger
A sburat o clipă
Și-a fost poate numai
Foșnet de aripă.

Am vorbit cu tine
Undeva, odată?
Ți-am sorbit deaproape
Vorba parfumată?
Sau ești amintirea
Unei melodii,
Dintr'un vis și 'n lume
Tu n'ai să mai vii.

G. Rotică.

Grupări literare și idei politice

de Sextil Pușcariu.

(Urmare.)

III.

La un popor cu o dezvoltare atât de repede și, în multe privințe, precipitată, cum a fost poporul român în suta din urmă de ani, generațiile nu se urmează la intervale de timp așa de mari ca la alte popoare, cu o dezvoltare culturală lentă și firească. La noi, deosebirile de vederi cari caracterizează două generațiuni nu se observă numai la „părinți și copii“, ci ele ies mai ales la iveală între foști colegi de școală.

Astfel se explică, că ideile pornite dela cercul „Convorbirilor literare“, deși revoluționau spiritul public în atât de mare măsură, n'au avut să ducă o luptă îndelungată până a ieși biruitoare. Nu trecură nici două decenii și ele deveniră în cea mai mare parte un bun comun, schimbând vederile învechite și îndrumând spiritul public — întrucât acesta era capabil să primească îndrumări sănătoase — pe căi nouă.

Trecând dela Iași la București și schimbându-și forma exterioară atât de simpatică, cu învălitoarea lor de hârtie subțire, în haina elegantă de revistă care vrea să fie legată în volum, „Convorbirile literare“, dela conducerea cărora se retrag tot mai mult conducătorii de odinioară, înceată de a mai fi revista de luptă a ideilor nouă.

În cele două decenii din urmă ale veacului trecut n'au mai urmat alte grupări literare, dela cari să emaneze credințe și directive pentru generația următoare. Încercări s'au făcut, fără să isbutească însă. Scriitorii tineri de talent mare, ca Delavrancea, Vlahuță, Iorga ș. a., s'au grupat pentru un moment în jurul lui Hașdeu, alătura cu elevii fără talent ai acestuia. Dar Hașdeu, ca și Eliade, a fost un uriaș căruia îi plăcea să pășească singur pe culmile dealurilor; celui înzestrat cu genialitatea minții, i-a lipsit sufletul sbuciumat de iubirea de aproapei, și „Revista nouă“ a fost un magazin literar, iar nu un steag în jurul căruia se strâng rândurile luptătorilor pentru același ideal.

De gruparea în jurul „Litteratorului“ lui Macedonski nu mai e nevoie să vorbesc.

Mai multă vâlvă a făcut grupul socialist al „Contemporanului“, reînviat pentru un scurt timp de Gherea prin publicația periodică „Literatură și știință“. Acestei grupări nu i-au lipsit nici ideile, nici adepții fervenți, fanatici chiar. Dar i-a lipsit altceva, baza morală. Căci în forma rusească în care a fost importat socialismul în România, el era un principiu distrugător, pentru care tradiția era o vorbă goală, iar tendința de a ne afirmă ca popor cu drept de viață proprie, o fantomă contrară idealului cosmopolit al socialiștilor. Și astfel s'a întâmplat ceea ce trebuia să se întâmple: în loc de a da o nouă orientare spiritului public, au adus o desorientare cumplită, iar membrii acestei grupări literare s'au dovedit în cea mai mare parte a nu fi nici literați de talent, nici socialiști convinși, căci ei au părăsit steagul pentru favorurile personale ce li le oferea un partid politic.

Soarta acestei grupări socialiste, dacă o comparăm cu celelalte două grupări despre care a fost vorba și cu cea care avea să urmeze, e cât se poate de instructivă. Atât Kogălniceanu, cât și Maiorescu și, precum vom vedea, și Iorga, cu toate că treceau de revoluționari și stârneau prin ideile lor teama spiritelor reacționare, au fost și sunt în fundul sufletelor lor conservatori. În înțelesul cel mai nobil al cuvântului. Pătrunși de necesitatea premenirii ideilor conducătoare, ei au luptat împotriva reacțiunii ruginite, care se condamnă de bună voie la o vegetare în cadrele unor aspirațiuni ce nu mai țineau seama de spiritul timpului, dar formulând ideale nouă, ei au ținut totdeauna seama de firea noastră etnică și de tradiție. Din cercul „Daciei literare“ a pornit reînvierea trecutului nostru istoric, Kogălniceanu a pășit, precum am văzut, împotriva traducerilor cari amenințau să copleșească orice originalitate, iar în locul literaturilor streine Alexandri și Russo ne-au arătat izvorul limpede de inspirație al literaturii populare. Gruparea Junimii din Iași a dat partidul politic conservator prin excelență al Junimiștilor, Firește

că acest conservatism e cu totul altul decât în țările apusene, unde el adesea nu are altă ținută decât a apăra interesele claselor privilegiate. Știm doar cu toții că guvernul d-lui Carp, luând anul trecut cârma, a anunțat proiecte de legi pătrunse de un spirit mai democratic decât cum ar fi putut formula un partid socialist; conservatismul său în politică e același care eră odinioară și în literatură, mai mult un control față de primirea lipsită de spirit critic a tot ce e nou, o stăvilire a tendințelor prea liberale de a aduce inovațiuni ce pot alternă firea noastră românească și a rupe firul tradițiilor.

Și mai mult se va vedea acest conservatism, această legătură cu trecutul la noua grupare literară din jurul „Sămănătorului“.

Ceice au urmărit activitatea lui Iorga încă de pe vremea când acesta eră un „tânăr cu talent, dar fără respect“, au avut ocazie să cunoască mai bine geneza „Sămănătorului“.

Iorga, care la început eră numai cercetătorul trecutului, din care voiă să scoată adevărul științific, s'a lovit mai întâi de piedecile pe cari lenea și invidia altora i le puneau în cale. O arhivă publică închisă pentru cercetătorii tineri, deoarece directorul ei cu nume strălucit o priviă ca un teren de exploatare al său personal, o falsificare voită în cutare publicație istorică făcută de un alt autor cu nume tot atât de strălucit, volume întregi făcute pe banii scumpi ai statului, pline de vorbe goale și nefolositoare științei, dar cari impuneau prin miile lor de pagini, etc. etc., — la tot pasul câte-o falsificare sau o rea voință.

Atunci savantul părăsește pentru un moment volumele de documente și pășește în articole de jurnal împotriva acestor stări insuportabile. Intrat odată pe această cale, el descopere aceleași scăderi și aceleași minciuni și în afară de sfera lui restrânsă de activitate, și din articolele răslețe crește pe nesimțite o serie de studii, de contribuții la istoria contemporană, pline de critica necruțătoare a omului deprins să cerceteze și să spună adevărul întreg, și a sufletului curat, amărit de ceea ce vede în jurul său, cu atât mai mult, cu cât mai mare eră dragostea sa pentru această împrejurime. Și ca unul că-

ruia nu-i păsă de urmările acestei pășiri, prin care i se închideau porțile unei academii, i se tăiă posibilitatea de a aspira la premii ș. a., idealist convins de izbânda finală a adevărului, el nu se sfil de a-și publica articolele sale critice într'o limbă streină și într'un jurnal menit a informă streinătatea asupra stărilor dela noi. Astfel se născură faimoasele „Opinions sincères“ despre vieața intelectuală a Românilor în 1899 și „Opinions perniciosuses d'un mauvais patriote“ din anul următor, publicate în „Indépendance Roumaine“.

Îmi aduc aminte cât de greu ne cădeau, mai ales nouă, tinerilor din Ardeal, crescuți în romantism științific și politic, aceste articole, prin cari se surpau nume ilustre. Deprinși a vedea în Hașdeu pe cel mai genial apărător al trecutului nostru ponegrit, a urmări cu bătaie de inimă izbânde de lui V. A. Ureche pe la congresele internaționale, a ne mândri cu faima de savant a unui Tocilescu ș. a. m. d., simțeam ca un gol în suflet, când Iorga arată partea lor de umbră, sau mai bine zis a generației pe care o reprezentau. Și totuș, peste aceste desiluzii am trecut ușor, având conștiința că aparținem unei generații salvate de păcatele celei trecute.

Prin strângerea rândurilor tinerilor scriitori de talent în jurul lui Vlahuță și Coșbuc, s'a format, după atâția ani de desorientare, o nouă grupare literară. Ajungând Iorga în fruntea ei, „Sămănătorul“ deveni revista prin care s'au propovăduit ideile generației noastre de azi.

Ele sunt în definitiv aceleași ca ideile celor două generații precedente, reprezentate prin cele două grupări literare din trecut, atâta doară că țin cont de împrejurările nouă în care trăim, de spiritul timpului, primind în unele puncte formulări mai precise și adausuri esențiale. Se mai deosebesc însă și prin valurile pe cari le-a stârnit până dincolo de granițele Regatului, în Bucovina, unde lipsește încă bărbatul care să le adapteze împrejurărilor locale, și în Ardeal, unde acesta s'a ivit în persoana lui Goga.

Scopul articolului viitor va fi să analizeze câteva dintre credințele acestei generații și rostul lor în vieața noastră politică.

(Va urmă.)

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

III.

De când Ion Florea trecu în clasele superioare începură să crească și cheltuelile bădicului Florea. Și mai întâi, din clasa a cincina, veniră hainele nemțești. Până aici el se purtă în costumul din Broșteni, țesut și cusut de mamă-sa. Acum, intrând în clasă, simți un fel de sfiială, care creștea tot mai mult, semnând a rușinare, văzând că numai el mai purtă pantalonii albi și cămașe cu poalele frumos împăturate. A trebuit să treacă prin lupte cumplite cu sineși până se hotărî să-l înștiințeze pe tatăl său. „Nu că mi-ar fi rușine, zise el simțindu-se fără nici o putere, că n'are de ce să-mi fie. Aș vrea numai să nu se uite ceilalți chiorăș la mine“, zise el bădicului când acesta veni cu banii.

„Nu-i nimic loane, le-om cumpără. Vorbă să fie! Trebuie să fii și tu în rând cu ceilalți“, zise Petru Florea voind să-l încurajeze.

Și intrară într'o prăvălie, amândoi cu mare sfiială. Jidovul mirosi numai decât nepriceperea lor, începù să înșire pe masa lungă și lată haine gata, negre, vineții, pestrițe, cămeși, gulere, manșete, cravate, bumbi, într'o repezeală uimitoare. Iar gura-i torăia mereu. Cuvintele lunecau îndulcite, ușoare de pe buzele lui ascunse în barbă și mustață. Lăudă fiecare bucată luându-le pe rând, ținându-le în zarea ferestrei, cântărindu-le, pipăindu-le mereu. Toate erau prima calitate, „extra-fin“.

În capul celor doi se făcù o învălmășală îngrozitoare, nu mai știau pentru ce intraseră în prăvălie. Privirile începură să le joace de-atâtea culori. Bădicul pipăia din când în când vr'o stofă, apoi își retrăgea pe 'ndelete mâna, fără să spună decât acelaș cuvânt: „O fi bună“.

„Da, foarte bună“ zicea repede jidanul. „Și, mi rog, mai avem. Puteți s'alegeți dumnelevoastră“, și aducea alte și alte rânduri. Pe Ion Florea îl chinuia un singur gând: ce-i trebuie, de toate? Își făcuse de multeori în gând socoteala, numărase: cămeși, cravate, gulere. Însă acum nu le mai putea țineă seama.

Jidanul zicea mereu: „Poftim, mi rog, alegeți. Asta că-i bun, asta că-i bun, asta că-i bun“, și arată cu degetele-i lungi deosebitele rânduri de vestminte.

În urmă Ion Florea se hotărîse. Arată cu mâna un rând suriu.

„Da, asta-i cel mai bun, extra-fin“ zise jidanul luând repede hainele să le pacheteze. Dar când le împătură Ion băgă de seamă că doi bumbi se descoasă la vestă.

„Nu acela, te rog“, zise repede Florea și simți că începe să fie stăpân pe sine.

Și el alese alt rând de vestminte.

Jidanul eră foarte bucuros.

„Și asta bun. Asta și mai bun. La mine tot atât“, zise el dar Ion nu-l lăsă să pacheteze.

„Cât face?“ îl întrebă.

De-aici încolo bădicul Florea privi încântat la copilul său, care începù să se târguiască cu jupânul pentru fiecare bucată, și știa s'o scoată fiecare cu prețul jumătate.

„Ei, n'a fost om prost cine-a scornit vorba: ai carte, ai parte“, zise bădicul vesel după ce ieșiră din prăvălie.

În două-trei zile Ion Florea se obișnuise cu hainele cele nemțești, și băgă de seamă că jidanul îl înșelase cât de bine. Când avù bădicul Petru cea mai apropiată căraușie la oraș, veni și nevasta să vadă ce domnișor s'a ales din copilul ei. A bătut din pălmi când l-a văzut: „Doamne, Ioane, arăți cu mult mai mare“ zise ea mirată. Apoi le pipăl de tari și părù mulțumită. „Numai de-ar fi a bună, că prea arăți înalt în ele“.

În clasă cățiva ștregari chiuiră când apărù Florea, se aruncară să-l piște, dar Ion îi izbi cu pumnii. Eră mănios și-i eră rușine. Dar de-a douazi hainele lui nu mai atraseră atenția nimănui.

Numai când se duse acasă pe vacanța de Crăciun, oamenii priveau curioși după domnișorul din cărucioara bădicului Florea, în curte îl lătră cănele, până ce-i auzi glasul, iar slugulița, plin de sfiială, abiă cuteză să-l întrebe două-trei vorbe.

În gimnaziul superior veniau studii nouă și profesori noi. Ion Florea se gândia c'un fel de teamă la limba greacă, de care auzise mereu că-i foarte grea. Nu-i făcù însă mare greutate decât până trecù o lună-două.

În clasă nu mai ședeau după vr'o ordine anumită: fiecare în locul unde apucase în ora cea dintâi. Disputele rămaseră în gimnaziul inferior, și Ion Florea stă acum într'o bancă pe la mijlocul salei de propunere.

Dar și profesorii căți veniră noi se împrietiniră repede cu Ion Florea. Într'adevăr elevii cei deștepti sunt pentru profesori mai mult prietini decât elevi. Poate pentru că simt că prin agerimea minții acestora pot să-și desvoalte știința lor. Simt ajutorul ce li-l dau în propagarea cunoștințelor.

Nu mai eră nici „clamantes“-ul, deși câteodată n'ar fi stricat. Dar peste tot elevii sunt mai așezați în clasele superioare. Teamă de

note, de a fi provocat să răspundă, e cu mult mai conștie, și în proporții mai mărite, decât în clasele inferioare. Deaceia, până ce intră profesorii, cei mai mulți dintre elevi stau aplecați pe carte și prepară cu îngrijorare. Programul prea încărcat al școlilor medii face ca și elevii cei mai deștepți și mai silitori să-și jertfească prea mult timp lecțiilor de pe fiecare zi. Deschideți numai ușa oricărei clase din liceul superior, când se așteaptă sosirea profesorilor, mai ales la anumite materii, și vă va izbi dureros murmurul acela înădușit de voci, fețele îngrijorate, unele prea palide, multele priviri rătăcite.

Până la intrarea profesorilor, între ore, Ion Florea avea tot mai puțină vreme să mai cetească și din vreo carte împrumutată din bibliotecă. Simția și el trebuința să repețască. Apoi, după ce ajunseră la fizică, la trigonometrie, la logaritmi, tot mai mulți îl încunjurau să le explice cutare teoremă, să le deslege vreo problemă din algebră, sau să traducă vreun vers lapidar din Horaț.

Se poate că pe lângă vârstă, pe lângă teama pomenită, schimbarea ce se observă în tinerețea din clasele superioare ale unui liceu, din an în an, din clasă în clasă izvoarește și din puterea inconștie a sufletului omenesc, căruia începe să i se trezască lăcomia de orizonturi, de cunoștințe noi, care apoi nu se mai satură niciodată. Astfel s'ar putea explica, cum unele materii nouă, cum e poetica, retorică, fizica, astronomia, psihologia vin ca o recreare peste sufletele unor elevi, cari trec, de obicei cu ochii închiși prin clasele inferioare. Și, în parte, s'ar putea explica și așa liniștea ce stăpânește în clase, râvna mai intensă pentru învățătură.

Ion Florea avea studiile lui predilecte, deși răspundeă fără greș din toate. Învăță cu pasiune tot ce se propunea sau putea ceti privitor la limba și literatura română. Începând dela stilistică nu eră o teorie sau o regulă pentru cari să nu fi știut pilde cu nemiluita. Dar dintre toate fizica și istoria universală îi puneau capul. I se părea nespuse de delicios să cunoască lumea și legile ei, pe cari nici nu le-a bănuț până acum, deși trăise cu ele, și să cunoască ce a fost în lume.

Dar, durere cu cât înaintă în clase obrajii i se făceau tot mai palizi, trupul începă să i se deșire, și când ajunse la maturitate nu mai eră nici urmă de bulgării obrazilor, ci umerii feței începeau să-și arete luciul. E adevărat că și crescuse înalt. La optsprezece ani nime n'ar mai fi cunoscut în el pe băiatul îndesat, care într'o dimineață de Septembrie plecă la școală la oraș.

Ion Florea rămase cortelaș la Voiculesa până la terminarea liceului. Cu cât treceau anii îndrăgea tot mai mult grădina Voiculesii.

De când se desprimăvără el eră cel dintâiu care luă hârlețul și se apucă de săpat. Voiculesii nu-i trebuia niciodată oameni cu plată, cari să-i curețe, să-i sape grădina, să croiască straturile, să niveleze cărările. Alături cu Ion Florea veniau și ceilalți studenți, și în lumina dulce a soarelui de primăvară, săpau cu deliciu iritați de mirosul umed al pământului proaspăt, greblau, întindeau sforile. Chiar și băieții mai mărunți se repeziau la hârleț, îndată ce vreun student mai mare îl lăsa din mână, și se grăbiau să rănească pământul. Găini moțate se apropiau tiptil, tot întinzând din gât, și fugeau apoi înghițând cu lăcomie râma grasă și lungă.

În două zile grădinița Voiculesii eră ca un păhar, și Ion Florea așteptă de-acum să răsără semințele. În grădiniță se coboră pe o scară scurtă. De-aici se vedeă departe, șesul întins al râului se pierdeă în zare, închinându-se cu cerul fumuriu. Diminețile pluteau neguri lăptoase pe râu. Cu cât se ridică soarele negurile se rupeau, se ridicau între nori, albindu-se tot mai mult. Alteori, diminețile, cerul eră limpede ca lacrima.

Cu câtă plăcere se plimbă Ion Florea pe cărarea tivită cu tufe de strugurași în muguriți! Îi părea, sub bolta clară, în aerul curat, că mintea i se limpezește neobișnuit, și, cele mai grele probleme le deslegă ușor. Astfel el, de când se întorcea rândunica, se sculă odată cu ciripitul ei. Și, chiar după ce-și știă lecția rămâneă, plimbându-se în grădină, admirând frumusețile fragede cari ieșiau din mugurii crepați, aplecându-se asupra straturilor cari se preserau c'o pădurice de ace verzi. Veniau studenți cari se sculau mai târziu, deschideau cărțile, torăiau, și din vreme în vreme se apropiau de Ion, ținând degetul la un anumit loc în carte.

„Ia stai puțin, Floreo. Cumu-i asta?”

Florea explica, și dacă pricepeă, studentul făcea: aha! Acuma știu. Dar se întâmplă de multeori să zică: „Ei, s'o ia dracu”. Semn că nu pricepeă.

Dupăce înverziă grădina deplin, dupăce se neteziau frunzele, prin grădină se rătăcea vreo mierlă, fluieră haiducește, sbură apoi sclipind în soare. Atunci pe Ion îl cuprindeă o dorință vagă de-a hoinări, de-a fi acasă, pe câmp, în pădure, și când se apropiă ceasul cursurilor, se treziă ca dintr'un vis.

Serile, în grădină, baciul Pătruț, păpucarul cântă câteodată din armonică. Și, la suspinul romanțelor, în sufletele studenților se treziau simțeminte nouă, nebănuite, cari semănau foarte mult cu aroma dulce a trandafirilor din grădiniță.

Dar din clasa a șasea începând în serile frumoase de primăvară, de toamnă, Ion Florea ascultă înfiorat, alte cântece. (Va urmă.)

Cronici.

Filozofie.

Ce este filozofia?

Când e vorba de filozofie populară, știe oricine ce este a se înțelege sub aceste cuvinte, căci noțiunea indicată printr'ânsele cuprinde o serie de note caracteristice, pe cari le putem regăsi în concepțiile tuturor popoarelor, în credințele lor religioase, în înțelesul profund al multor obiceiuri, precum și în complexul maximelor și al sentințelor privitoare la întocmirea vieții practice. Nu uniformitatea materială sau conținutul acestor elemente dă noțiunii formate dintr'ânsele acea claritate și distingibilitate, căci în realitate toate aceste diferă foarte mult dela popor la popor, ci faptul că ele există și au existat totdeauna oricât de mult s'ar deosebi întreolaltă, așadară o uniformitate mai mult formală a problemelor și nu atâta încercările de a le rezolvă cari se pezintă în cele mai diverse variațiuni, sunt temelul constanței acelei noțiuni. Nu tot așa stă lucrul cu filozofia în înțelesul strâns al cuvântului, sau cu filozofia științifică. În locul unei noțiuni acceptate de toți, constatăm aici o desorientare fără pereche între ceilalți rami ai științei. La fiecare autor aproape dăm de altă definițiune a filozofiei, de pe fiecare catedră ale facultăților filozofice se propagă alte învățături, așa încât acela care nu își dă silința de a-și forma singur, în puterea propriei sale cugetări o concepție despre filozofie, este condamnat a-și schimba părerile în fiecare vară și după cetirea fiecărei cărți. Pericolul acesta e cu atât mai mare, cu cât ascultătorul respective cetitorul nu este în stare a aprecia în mod critic părerile ce i se expun. Pentru aceștia e o adevărată nenorocire gustarea din apele filozofiei, căci în locul adevărului de vieață făcător, de cele mai mulțori își introduc în organismul cugetărilor lor otrava omoritoare a îndoielilor, cari îi distrug armonia vieții sale sufletești de până atunci, grădina frumoasă de mai nainte o prefac într'un pustiu, în care eul nu-și mai află nici măcar un singur loc de repaos.

Te trezești uneori că oameni până eri-alaltăeri cu credința în Dumnezeu, se prefac în atești, materialști, panteiști etc. după cum au prins câte un crâmpeliu din aceste filozofeme moderne, zic moderne pentru că adevărul nicidecum nu este modern, ci etern, și ca atare cunoscut din vechime, iară modern este aceea, ce e menit a dispărea împreună cu moda. O modă se înlocuiește cu alta, dictată de acelaș capriciu al timpului, și cine s'a modernizat odată sufletește se modernizează tot mereu, până când scânteia indelebilă, care a rămas ascunsă în adâncul sufletului, din prilejul unei sguđuirii oarecare răsare iarăș la suprafață, și-l mână pe individ la moștenirea părintească părăsită cu necredință.

Ce este filozofia? Până când specializarea și di-

ferențierea științei, încă nu a dat naștere științelor particulare desinestătătoare, se înțelegea sub filozofie complexul tuturor științelor omenești. O reminiscență din acele timpuri se mai găsește încă și azi în organizarea facultăților de filozofie, făcută după modelul celor din Germania. Și astăzi, pe lângă filozofia propriu zisă, mai cuprind facultățile filozofice toate științele afară de teologie, drept și medicină, pentru cari s'au și format facultăți independente. Filologi, istorici, matematicieni și naturaliști poartă și azi titlul de „doctor philosophiae”, cu toate că științele în cari s'au specializat, au prea puțin de a face cu filozofia.

Astăzi nu mai există un singur teren empiric, care să nu fie reclamat de cătră vreuna din științele particulare. Cu ce se ocupă și ce drept de existență mai are filozofia în împrejurările aceste noi?

Până la Kant se credea aproape unanim, că mințea omenească ar fi în stare, să cuprindă în mod științific nu numai fenomenele din lumea empirică, ci că ar putea să rezolve pe cale curat rațională, și o altă serie de probleme foarte importante, cari sunt mai presus de experiență, mai presus de lumea fizică, probleme cari dreptaceea se numesc metafizice. Astfel de probleme sunt întrebările relativ la existența și însușirile ființei lui Dumnezeu deoparte și sufletului omeneș de altă parte. Până la Kant se putea deci crede că filozofia are un teren de cercetare deosebit de domeniile asupra cărora s'au înstăpănit celelalte științe. Kant însă neagă posibilitatea unei metafizici științifice, deoarece știința adevărată poate să se facă numai între marginile experienței posibile, iară problemele metafizice sunt toate mai presus de experiență, sunt inaccesibile cu forțele noastre de înțuiune, și cu categoriile rațiunii noastre.

Dela Kant încoace deci părerile filozofilor s'au împărțit. Unii pledează pentru posibilitatea metafizice și spre întărirea aserțiunii lor construiesc sisteme filozofice, ca și cum Kant nici n'ar fi existat vreodată pe lume, alții din contră tind a rămânea în lăuntru marginilor designate de Kant. O atitudine mai rezervată față de metafizică observă astăzi chiar și aceia, cari în principiu admit posibilitatea ei. O fac aceasta din cauza că sistemele filozofice îndrăsnesc din jumătatea întâi a veacului trecut, ajungând în contradicție cu rezultatele sigure ale științelor așanumite exacte, au suferit un fiasco nemaipomenit în istoria filozofiei. Învățăturile lui Kant, cari în timpul urmașilor lui nemijlociți păreau a fi date uitării pentru totdeauna, au fost din nou scoase la iveală. Cuvintele pe cari le rosti Kant într'o convorbire cu Friedr. Aug. Staegemann în anul 1797: „Cu un secol am venit prea timpuriu cu scrierile mele; abia poate o sută de ani voi fi înțeles; atunci vor fi din nou studiate scrierile mele și va fi recunoscut adevărul lor”, s'au împlinit, căci tocmai după o sută de ani, a devenit iarăș

dominantă filozofia kantiană la multe universități germane, cu deosebire la cea din Berlin.

Nu voiu intra aici în examinarea dovezilor pe cari le induce Kant pentru întărirea învățaturii sale, ci constat numai că dela el încoace metafizica pentru mulți nu mai formează un tereș deosebit de cercetare filozofică.

Prin cercetările făcute de filozofii englezi Locke și Hume, dar mai ales dela Kant încoace, s'a format o nouă disciplină filozofică. Filozofii vechi aveau o nețărmită încredere în puterea de prestațiune a minții omenești. Ea eră considerată ca izvorul noțiunilor adevărate, așa încât cunoașterea se putea realiza chiar și fără concursul datelor din experiență, cari în loc să sprijinească eruarea adevărului, provocau mai curând întunecarea lui. Se credea că e de ajuns a se îndeletnici cu „consequentis rite deducendiis“ obținute din noțiunile superioare. Nici unuia nu i-a venit în gând să justifice această presupunere. Kant pretinde cu tot dreptul, ca fiecare filozof, înainte de a păși la cunoașterea obiectelor, să-și examineze rațiunea, să analizeze cu deamănuntul instrumentul, de care se servește la cunoaștere. Trebuie cunoscut mainainte din ce elemente se compune rațiunea, cum conlucră aceste elemente și care este puterea lor de prestațiune. Înaintașii nu și-au bătut capul cu astfel de întrebări. Singura lor grije a fost de a vedea cât mai îngrabă puse sub acoperiș clădirile lor metafizice, fără a se mai interesa, dacă se razimă aceste pe un fundament solid, sau dacă atărnă numai în aier.

Știința nouă, care se ocupă cu întrebări de felul acesta, se numește „Teoria cunoaștinții“. Majoritatea covârșitoare a scrierilor filozofice din timpul mai nou tratează probleme din sfera acestei discipline, ba unii dintre filozofi (bunăoară A. Riehl) o identifică chiar de dreptul cu filozofia. Nimeni nu poate negă importanța fundamentală a acestei științe. Noțiunile diferite ale filozofiei își au originea tocmai în rezultatele la cari ajunge cineva pe baza cercetărilor din teoria cunoaștinții. Dacă cineva crede, că mintea omenească nu poate să cunoască cele mai presus de fire, atunci evident el va determina altfel problemele și ființa filozofiei, decât acela care admite posibilitatea cunoașterii metafizice. Oricari ar fi însă rezultatele teoriei cunoaștinții, toți o consideră de o știință filozofică.

Am avea prin urmare totuș măcar o singură determinare îndecomun recunoscută a filozofiei, și dacă aceasta ar exprima întreg cuprinsul filozofiei, am fi ajuns în fine la o noțiune clară și distinctă a ei. E întrebare însă de se poate reduce cuprinsul filozofiei la cel al teoriei cunoaștinții? De când există filozofia, ea a avut totdeauna un cuprins mai bogat, și de fapt numai întru atâta merită ea numele de filozofie precum și situația ei oarecum privilegiată față de celelalte științe. Ceeace este adevărat și potrivit pentru o parte, prin urmare nu poate fi adevărat și pentru celelalte părți a unui întreg. Filozofia cuprinde în sine teoria cunoaștinții dară aceasta nu exhauriază conținutul ei. Filozofia este mai mult decât o simplă teorie despre

cunoaștere. Dacă ar fi numai atât, ea s'ar degradă la o simplă știință particulară coordonată cu celelalte. Omul se ocupă cu problemele științei nu pentru a obține numai câte o grupă mai mare sau mai mică de cunoștințe incoherente, ci aceste voește a le împreună într'o unitate organică, într'un sistem unitar.

Dovada cea mai bună pentru aceasta este, că nici unul dintre reprezentanții științelor particulare nu rămâne în cercul restrâns al cercetărilor sale. Toți cearcă a-și extinde vederile asupra întregului univers, și a tâlmăci în sensul lor și lucrurile pe cari nu le-au putut cunoaște cu destulă temeinicie. Cine se ocupă cu științele naturale, îndeosebi în fizică, în care toate se petrec cu necesitate inexorabilă, și în care nu obvin alți factori, decât materia inertă, este aplicat a crede că întreaga lume e compusă din aceleași elemente și e stăpănită de aceleași legi. Naturalistul e înclinat a deveni materialist în privința concepției despre lume, și astfel se întâmplă că cu toate că materialismul de nenumărateori a fost declarat de absurd, răsare mereu în capetele naturaliştilor. Dacă prin urmare omul nu poate să se lipsească de concepția despre întregul univers, e cu mult mai consult a admite o știință, care să aibă în vedere, tocmai acest întreg, decât a lăsa stabilirea acestor concepțiuni în grija fieștecării individ singuratic și închis în cercul îngust al vederilor sale. Nici chiar în cazul, când toate științele particulare ar fi ajuns fieștecare la cunoașterea perfectă a domeniului pe care-l studiază, nu ar fi superfluă această știință universală, pentru că suma părților încă nu ar formă desine întregul, pentru că întregul este mai mult decât suma părților constitutive. Trebuie să mai adăugăm încă un ceva, în sine imponderabil, pentru că dintr'un agregat de elemente să obținem un întreg organic.

Această trebuință a sufletului omeneșc a dat naștere filozofiei populare, și aceeaș trebuință își reclamă îndestularea în ciuda tuturor opreliștelor provenite din partea unor anume teoreticieni ai cunoaștinții și în filozofia proprie zisă. În acest punct va să zică consună filozofia populară cu cea științifică. Ambele vor a satisface aceleaș trebuințe.

Deosebirea lor însă constă într'aceea, că pe când filozofia populară se bazează pe cunoștinți mai generale, uneori superficiale, însă nu totdeauna neadevărate — căci intuiția genială a minții sănătoase a țăranelui adeseori pătrunde misterii, înaintea cărora bărbatul înzestrat cu toate armele științii rămâne neputincios — filozofia științifică cearcă a-și construi ipotezele cele mai generale în conformitate cu rezultatele științelor.

Filozofia nu poate fi considerată de o simplă știință particulară. Dară nici de un complex de astfel de științe cum vor alții. Dacă bunăoară Döring determină filozofia de o știință despre bunuri, adică de etică, atunci și definițiunea aceasta este prea îngustă, deoarece scopul filozofiei nu este pur practic, ci și teoretic. Ea voește a ajunge la o concepție despre lume.

Neîndestulitoare este și părerea psihologismului

(Lipps), care împărțind științele particulare în două categorii după criteriul modului în care se face experiență, zice că sunt pe de o parte „științe naturale“ (bazate pe experiența exterioară) și „științe spirituale“ (bazate pe datele experienței interne), iară pe aceste din urmă le indentifică cu filozofia. Filozofia așadară n'ar fi altceva decât psihologie, pentrucă aceasta se servește de introspecțiune, spre a studii fenomenele conștiinții. Noțiunea aceasta este pe deoparte prea îngustă, întrucât eschide și ea metafizica, de altă parte este falsă, pentrucă teoria cunoștinții și logica, cari fără îndoială sunt discipline filozofice, nu sunt științe psihologice. E adevărat că logica bunăoară se ocupă și ea de aceleași probleme ca psihologia, însă dintr'un punct de vedere cu totul deosebit. Noțiunile, judecățile și concluziunile le tratează și psihologia, nu însă pentru a afla normele cugetării adevărate — ceea ce este problema logicei — ci pentru a le pătrunde numai în genere și legile după cari se ivesc și dispar din conștiință. Psihologia are aceeaș problemă față de noțiunile, judecățile și concluziunile false, ca și față de cele adevărate adecă numai un fel de quaestio facti, logica însă eruează valabilitatea lor. Asemenea stă lucrul și cu teoria cunoașterii, ba chiar și cu științele naturale, pentrucă și despre obiectele la cari se referă ele numai așa putem să avem cunoștință, dacă ni se ivesc în conștiință senzațiuni sau percepțiuni corăspunzătoare despre ele.

Alți filozofi recunosc caracterul general al filozofiei spre deosebire de celelalte științe, și intru atâta se apropie de o noțiune mai corăspunzătoare a ei. Așa d. e. Windelband zice că filozofia este știință critică despre judecări (Beurteilungen). Celelalte științe se referă la judecări (Urteile), filozofia are în vedere judecățile (Beurteilungen) necesare și indecomun valabile. Filozofia ar fi deci teoria cunoașterii, etică și estetică. Și această definițiune este prea îngustă.

Mai acceptabilă este definiția lui Wundt. El zice că filozofia este acea știință generală, care împreună cunoștințele obținute de către științele particulare într'un sistem, ce satisface atât mintea cât și inima omului, și care examinează temeiul de îndreptățire al metodelor întrebuițate de dânsele. Filozofiei îi revin în urma acestei definițiuni următoarele probleme cari nu cad în competența disciplinelor particulare.

Fieștecare știință întrebuițează un număr oarecare de noțiuni, precum cauză, efect, cauzalitate, materie, energie, mișcare etc. fără a-și da seama în mod critic despre înțelesul și îndreptățirea lor. E necesară deci o știință, care să le cerceteze din acest punct de vedere.

În științele particulare se mai întrebuițează apoi iarăși fără nici o critică diferite metode, concluziuni, ipoteze și teorii, așa că și pentru studiarea acestor forme a cunoașterii e de lipsă o știință anumită. În competența acestei științe cad și normele valabilității cu privire la realizarea celor trei idei supreme, a adevărului în cugetarea logică, a bunului în vieța morală și a frumosului în creațiunile artei.

Ținând cont de trebuința firească a omului de a-și forma o noțiune despre totalitatea existenței, va trebui

această știință să împreune rezultatele sigure ale tuturor științelor, și să le întregască cu ipoteze plauzibile și mulțumitoare.

Cuprinzând într'o singură propozițiune toate aceste probleme, vom zice că filozofia este știința despre principiile cele mai înalte ale existenței, cunoașterii și a lucrării.

Dr. P. Roșca.

Științe culturale.

Spre al șaselea continent.

Cine a pierdut odată drumul prin omătul orbitor și a alergat dealungul câmpurilor îmbrăcate în uniforma albă a iernei câteva ceasuri, și a văzut sfințitul rece și înroșit al soarelui fără să știe încărău să-și mai îndrepteze pașii, nu va uita niciodată sentimentul de disperare și groază ce-l pătrunde. Închipuește-ți, că în loc să treci între sunetele zurgălaelor dela sanie pe lângă stâlpi de telegraf a unei șosele bătucite până la hanul din pădure, te găsești deodată în mijlocul unui câmp necunoscut fără locuințe omenești și fără speranța că vei ajunge în curând în marginea unui sat și vei putea aprecia greutatea ce trebuie să le învingă oamenii călători prin împărăția ghieții veșnice dela capetele pământului atinse chiorș de razele soarelui.

O mare de ghiață dedesubt și un azur de ghiață deasupra e tot ce caracterizează ținuturile eternei ghieții. Vânturile și gerul sunt stăpânitori locurilor dintre cercurile polare. Viețuitori ai acestui pământ sunt ceice se pot împacă cu această stăpânire: mușchi și lichene și animale maritime isgonite în ținuturile tăcerii și păcii. Ziua de durată lungă, la pol e de $\frac{1}{2}$ an, soarele rotește aproape la aceeaș înălțime în lungul orizontului încadrat cu munți și normane de zăpadă, noaptea își poartă hlamida ei de stele în cercuri a căror centru e zenitul în tăcerea înălțimilor cari amușesc și sborul rotitor al vulturilor noștri. Când și când se coboară în perdele uriașe, fantastul joc al electronilor ca lumina polară, și peste mările întunecate se ridică arcuite curcubeiele de noapte. Tăcerea e întreruptă cel mult de trosnetul prelungit al ghieții și de șiruitul stoilor fără odihnă.

Ce ar căuta oamenii în aceste locuri părăsite de vieța? Nici nu se poate numi vieța tănjirea de pe o zi pe alta a eschimoșilor din apropierea culcușului nopții de $\frac{1}{2}$ an. Vânatul, rentabil altcum, încă nu atrage mulțimea cercetătorilor în aceste ținuturi. Oricât de bine e îmbrăcat vărul bălan al bădicului Nicolae din pădurile noastre, oricât de deasă și aleasă e bunda mustăcioșilor rosmari și număroaselor focă, oricât de bogată în untură de pește e balena, nu va putea deschiide punga sutelor de mii necesare unei expediții polare. Iar de un an nu mai puțin decât 8 expediții se pregătesc să plece la polul sud al pământului.

Înainte de-a cunoaște oamenii taniemele, căutau

munți de aur pe suprafața pământului; undeva în Zipangu lui Marco Polo era locul cu norocul. Dorind să ajungă în Zipangu, oamenii au făcut primadată cunoștință cu mările ghețurilor. Primii corăbieri au adus vestea grozăviilor și chinurilor ce trebuie să le îndure călătorii acestor ținuturi. Dar se vede că chinul de a ști al omului e cu mult mai mare, căci nu a trecut mult și iată recordul a trimite 8 expediții în un an.

Corăbiile exploratorilor s'au îndreptat în timpul din urmă mai ales spre polul sud, a cărui problemă e cu mult mai interesantă decât imperiul ghețului de pe emisfera noastră. În fine la nord nici nu mai este vreo problemă de importanță mai mare nedeslegată, căci Fr. Nansen a deslegat aproape tot ce voim să știm despre aceste locuri. Știm că la polul nord e o mare deschisă pe care o traversează gheața desprinsă de țărmurii nordici ai Siberiei, cunoaștem în mare parte direcțiunea vânturilor, fauna, flora și tot ce s'ar mai putea ști, sunt numai petece cari ar cărpi și întregi haina croită de norocosul Nansen. Oamenii mai bucuros croesc din întregul, decât să carpească și iată-i că se îndreaptă cu toții spre cealaltă parte a pământului.

La polul sud e pământ uscat, al 6-lea continent: Antartica. Mai întâiu a fost văzut de ochi omenești în 19 Februarie 1819. Acest noroc l-a avut un rus Bellingshausen. După el au urmat mai mulți învățați ca James Weddel, Dumont d'Urville, Wilke, cari au adus diferite știri despre noul continent. O mapă a polului sud ar putea arăta mai bine ce a descoperit fiecare dintre ei căci mările și pământurile descoperite le poartă numele. Nici unul însă nu a pus piciorul pe noul continent care diferă atât de mult de celelalte continente. Aproape jur-împrejur e închis de un inel de gheață compus din munți de 40—70 m. de înalți printre cari în foarte puține locuri se găsesc treceri spre marea închisă din jurul Antarticeii. Continentul întreg e acoperit cu un văl gros de gheață și zăpadă. Zăpada anilor din urmă apasă zăpada anilor trecuți, presând-o în formă de glecieri lunecă din interiorul continentului spre țărmuri, formând ziduri de gheață de sute de metri de înalți. Multe corăbii au fost silite să se mulțumească cu preumblări pe dinaintea ferestrelor de gheață ale Antarticeii tocmai fiindcă zidurile aceste de gheață apărau continentul de invaziunea oamenilor mai bine decât cetățile evului mediu. Ajungând în mare apa înghețată a continentului se rupe și ca munți de gheață plutesc pe mările deschise din jurul continentului până la inelul de gheață descris mai înainte baricadând și mai mult trecerea spre continent. Până când la nord mările curg către pol și corabia lui Nansen „Fram“ a fost dusă de gheață către osia pământului, la sud mările își mână apele dela pol către ecuator și așa în direcție se mișcă și munții de gheață.

În partea de către Australia a noului continent au putut să pătrundă mai ușor oamenii. James Clarke Ross a plecat să găsească polul magnetic sudic al pământului și venind înapoi a adus știrea despre

existența unei familii de vulcani ce să află în acest continent. Doi dintre vulcanii în activitate i-a botezat cu numele corăbiilor sale Erebus și Terror. Ce impresie măreață produc aceste ciubucuri fumegătoare ale pământului învâlit așa de gros în zăpadă! Bietul Hefaiistos unde a trebuit să-și deschiză atelierul acum după ce oameni nu mai cred în săgețile lui făurite pentru răzburarea bătrânului Joe. În centrul pământului mai asudă și acum din greu Cyclopii, până când la lumina zilei nătăngele pinguine fără sbor își poartă greoiu corpul printre sloi de gheață. James Ross nu a găsit polul magnetic din interiorul Antarticeii pe care nu și-a pus piciorul. Acest noroc l-a avut cel mai curajos și mai însuflețit călător al acestor ținuturi svedezul Carsten Borchgrëvink, care era dascăl în Australia când în 1894—95 o corabie svedeză cercă norocul spre apele Antarticeii. De mult visă el să ajungă în noul continent dar expediția era completă și așa nu mai era loc și pentru el. Dar norocul încă-i ajută pe cei însuflețiți. Unul dintre marinari s'a însuflețit prea mult lângă câteva pahărele de vin și în locul lui a fost primit dascălul schimbat acum în matroz. Corabia a defilat înaintea barierei de gheață și abia după o cale de 800 km. a găsit o trecere prin care să se afunde în mările de lângă continent. Toate mărețiile continentului gheții și a tăcerii puteau fi admirate din depărtare și corabia s'ar fi întors cu aceleași rezultate ca cele de mai înainte, dacă Borchgrëvink, care era cu ochii tot la fereastră nu ar fi observat un mic petec de pământ liber de gheață pe care a debarcat ca primul om în noul continent. Re-întors acasă a câștigat încrederea unui librar din Londra, care a dăruit 38.000 de punți sterlingi, cam 800.000 cor. pentru o expediție, care ar rămânea o iarnă la polul sud.

Ce ar putea face o expediție la polul sud o iarnă? Multe de toate: observări meteorologice măsurând temperatura fiecăru și în anumite ceasuri ale zilei, și din ele stabilesc temperatura medie a lunii și anului în anumită lățime geografică, măsură presiunii atmosferei, celeritatea și direcțiunea vânturilor, înălțimea ninsoarei din o zi, din o lună etc., cu săniile fac expedițiuni în apropiere ca să stabilească dismembrările terenului, înălțimea munților, eventual alte fenomene: formarea glecierilor din presarea zăpezii, schimbarea la față a pământului prin influința glecierilor, unde se poate, să studieze istoria pământului prin căutarea medaliilor ce le-a primit în războaiele veacului direcțiunea mărilor și alte probleme tot atât de interesante.

Îți vine să zâmbești la auzirea acestor probleme interesante?

În fine e de înțeles că e rușine omenirii să nu cunoască întinderile cuibului în care stă de atâtea mii de ani și așa dar nu te vei mira că oamenii chiar și dacă nu au vreun folos deosebit, vor mări atlasele geografice cu o pagină pentru noul continent. Așa vom recunoaște importanța geografică a expedițiilor. Dar oare ce folos vom avea dacă știm că cel mai mare frig în aceste locuri a fost de 41° C în August, că temperatura medie

a anului e de -13° C, așadar cu 24° C mai frig decât la polul nord. Ce folos avem dacă știm că barometrul la fărâmurii continentului e cu 20 mm. mzi jos decât la suprafața mărilor în alte părți ale pământului, că unele vânturi au o celeritate de 45 m. într'o secundă, adică 160 km. într'un ceas? În câteva cuvinte nu se poate spune importanța acestor date dar din ele putem deduce multe lucruri pentru a căror stabilire ar trebui mult timp. Dar cât de mult se poate ști din câteva date, e de ajuns să amintim că profesorul Meinardus din aceste cifre a putut spune cam cât e de mare Antarctica, a putut spune cât e înălțimea ei medie etc. La început nime nu voiă să creadă teoriile lui Meinardus, care zicea, că înălțimea medie a noului continent ar fi 2000 m., expedițiile de mai târziu însă i-au dat dreptate. Așa d. e. englezul Shackleton care a pătruns până în apropierea polului, spune că a găsit un platou de 3000 m. de înalt. El nu a ajuns până la pol deși îi mai trebuia numai 179 km. Dar dacă n'a intrat în Canaan a putut cel puțin să-l vadă, luptând mereu cu vânturi puternice de cătră sud. Auzind un învățat de vânturile acestea, ce veneau de cătră pol la masa lui de scris, îndată a fost gata cu o teorie. Dacă Antarctica ar fi pământ uscat n'ar putea fi nebuniile de vânturi de cari se plângea inimosul Shackleton. Vânturile acestea nu pot fi decât în apropierea mărilor; așa dar putem presupune că în apropierea polului sud e mare. Și iată gata teoria după care marea Wedell și Marea Ross pătrund adânc în continentul sud dacă nu-și dau chiar randesvous în apropierea polului. Teoria aceasta e altcum sprijinită și de alte dovezi cum sunt diferențele geologice dintre Antarctica ostică și Antarctica vestică. Granitul și straturile nemșcate din Antarctica ostică ne îndreptățește să presupunem, că partea aceasta e o rămășiță a unui mare continent dispărut în undele Oceanului indic, partea vestică e mai mult continuarea Americii sudice, cu gresii și petrefacte, cari ne povestesc de viața ce eră în aceste ținuturi prin epoca terțiară. Dar omul nu se mulțumește cu atât. Aseamănă viața ce eră aici în epoca terțiară cu viața ce o găsim în alte locuri în același timp și caută lumină pentru problemele nebuloase ale originii vieții. Variația faunei și florei continentală dela polul sud și nord dă iarăș de gândit altor învățați, căci o problemă odată deslegată aduce cu ea altele cari așteaptă mântuirea. Așa e știința ca bolta cerească; din locul unde suntem noi vedem orizontul în care cerul se împreună cu pământul, dar îndată ce am ajuns în vârful munților din orizont, bolta cerească își mărește și mai mult marginile. La întrebările dacă vom avea și vreun folos practic din expedițiile acestea nu putem răspunde. Până acum clima continentului din sud explică întru câțva curente-mărilor din sudul Australiei. Poate că mai târziu vor descoperi secretele Oceanului indic și a altor colțuri de pământ și le vor putea întrebuița în cea mai nouă știință a cutremurelor de pământ și poate altele și altele. Căci cine își închipuie în veacul trecut că experiențele simple cu electricitatea sulfurului și sticlei să ne dea cu un secol în urmă lumină și putere și

știri prin drot și fără drot din toată lumea. Azi măsurăm cât crește și cât scade gheața și oare ce importanță deosebită are, dacă știm că vara crește cu 7 cm. iar iarna cu $\frac{3}{4}$ cm.? Oamenii și de aici scot învățături pentru Diluviu o epocă a gheții din ținuturile noastre, când ghețarii au stat de pază deasupra văilor din Carpați.

Rezultatele lui Nansen la polul nord le-a ajuns la polul sud ultima expediție mai mare a locotenentului englez Shackleton. Știm aproape tot ce e de importanță pentru progresul științei. Știm că polul sud e acoperit de continentul Antarctic, cunoaștem munții, platourile, văile, vânturile și ghețarii acestui ținut fără multă variație. Credem că dela polul sud înspre vest (cătră America sudică) trebuie să fie un archipelag cu mai multe insule și mări interne. Ar fi o mare binefacere pentru atlasele geografice dacă s'ar cunoaște conturile acestor pământuri. Expedițiile cari au plecat de un an, au ca țintă în parte cartografierea mărilor interne în parte arborarea steagului la polul sud al pământului. Aceasta din urmă e o nebunie de sport care are mulți admiratori cum ne-o dovedesc paginile gazetelor din anii trecuți mângălite cu cearta dintre jongleurii polului nord Cook și Peary.

În lupta pentru polul sud au deosebite merite englezii cari și până acum au trimis 2 expediții mari Scott și Shackleton. Abia s'a întors Shackleton și Scott a plecat din nou la pământul glicerilor în 3 Sept. 1910 și dacă socoteala din târg se potrivește cu cea de acasă, Crăciunul anului 1911 l-a petrecut la polul sud. Germania încă a trimis o expediție în 3 Maiu 1911 sub conducerea locotenentului Dr. Filchner. Filchner și Scott vor cercă să înainteze spre pol din direcții opuse pe marginea de cătră Archipelag a continentului, s'ar întâlni la pol unde ar arboră ambele steaguri englez și german și după o „trecere“ de cadrul peste polul sud s'ar întoarce din nou acasă.

Dela expedițiile acestea, cari sunt mai bine pregătite se așteaptă cele mai frumoase rezultate.

Dr. W. S. Bruce, descoperitorul unei părți din Antarctica (Coatslanda) încă înaintează spre pol cu 10—12 oameni după ce va găsi un loc potrivit să treacă barierele de gheață între Coats și Enderby.

A treia expediție englezească e o expediție curat științifică sub conducerea Dr. H. Makay cu scopul să cartografieze țărături dintre Grahamslanda și King Eduardsland.

Amundsen a făcut pregătiri pentru polul nord și deodată îl vedem și pe el la sud. Se crede că vrea să cerceteze archipelagul Antarctic și apoi să-și ia drumul înspre nord.

Bartlett, tovarășul lui Peary la polul nord încă înjghebează o expediție antarctică.

De mai puțină însemnătate sunt expedițiile conduse de E. S. Balch și cea japoneză de Shirase. Acesta din urmă s'a și reîntors sănătos fără să fi făcut vreo ispravă din lipsa pregătirilor serioase.

Dintre atâtea catarge, cari au lăsat malurile, câte oare le va sparge gheața, vântul, valurile. Câți nu se vor mai întoarce în porturile lăsată între sunetele

muzicei, uralele mulțimii și fluturările de batiste a ochilor cu lacrimi. Poate îi va fi urmărit mult timp vuetul lumii noastre și decând corabia s'a rupt de term și s'a lăsat pe spatele valurilor, pe lângă bubuitul ritmic al pistoanelor din fundul vaporului, vor fi măcinat multe amintiri până în țara vânturilor și a murmurului incremenite de ger. Mucenici ai științei, cari de bună voie îndurați pe acolo singurătatea, chinurile frigului, poate ale foamei și munca istovitoare a pașilor prin zăpadă, vă dorim să aveți cu toții parte de ziua în care nebagată în seamă corabia voastră se va izbi din nou de cheiul ce l-a lăsat și telegraful va cântă din mii de guri imnul biruinței voastre.

Victor Stanciu.

Însemnări.

O calomnie. Oricât finem să nu coborâm în aceste coloane nimic din hărțuiala pătmașă a frecărilor noastre politice, totuș ne este imposibil a nu face amintire de calomnia aruncată zilele trecute de către d-l Alexandru Vajda domnului Octavian Goga. Domnul Goga e directorul acestei publicațiuni și astfel e foarte firesc, că dacă numai o umbră de bănuț ar putea întuneca numele d-sale, aceasta s'ar răsfrânge în mod foarte firesc asupra revistei noastre și-a oamenilor a căror expresie este. De aceea finem să accentuăm aici că svonul lansat de d-l Vajda într-o clipă neînțeleasă a uitării de sine, prin care cădută să zăpăcească lumea cu ridicola acuză că d-l Goga ar fi făcut cândva o vizită unui personaj politic maghiar pentru „a-și oferi serviciile”, svonul acesta penibil e pe deplin desmințit prin documentele cele mai autentice. În numărul viitor al revistei noastre vom stărui mai pe larg asupra acestei calomnii a domnului Vajda și vom da cetitorilor lămuririle cele mai detaliat, rămânând să judece dânsii în lumina faptelor nivelul onora dintre oamenii cu rol de conducători în frământările atât de tulburi ale zilelor noastre.

Jubileul „României June”. „România Jună” din Viena și-a serbat zilele acestea jubileul de 40 de ani dela înființarea ei. Nu există în întreg cuprinsul teritorului locuit de Români o societate studentească mai simpatică decât „România Jună”, în sinul căreia și-a făcut educația o seamă de bărbați valoroși ai vieții românești dela noi, din Bucovina și din România. A fost totdeauna o societate falnică, harnică și veselă această societate, în care întâlnindu-se Români din toate țările, s'a lucrat mult și la cimentarea conștiinței naționale și a unității noastre culturale. „România Jună” a agitat în trecutul ei în modul cel mai categoric diferite chestiuni culturale, între cari și întemeierea de catedre românești la universitatea din Viena și Cernăuți. „României June” e a i se mulțumi în mare parte catedra de filologie română (ocupată pe vremuri de d-l Sextil Pușcariu) și cea de istoria românească

ocupată actualmente de d-l Iancu Nistor, care va trece la Cernăuți, unde s'a hotărât crearea unei catedre de istoria Românilor. Importanța deosebit de mare pe care a avut-o „România Jună” atât pentru Români din Viena cât și pentru aceia cari au petrecut câțeva vreme acolo, reiese din istoricul „României June”, scris de d-l Ion Grămadă, un harnic bucovinean care a publicat mai multe articole istorice frumoase.

Serbarea jubilară a fost cât se poate de frumoasă, — o zală nouă în lanțul de isprăvuri bune ale acestei societăți. S'au adus elogiul d-lui Dr. St. Ciuceu, care a fost multă vreme sufletul societății și al coloniei române din Viena.

În anul acesta se va serba jubileul de 50 de ani al societății „Petru Maior”. Dorim acestei societăți care pentru noi Români din statul ungar e mai importantă decât „România Jună”, un jubileu totatât de strălucit ca și al acestela.

✽

Sandro Botticelli. Alessandro di Mariano Filipepi, numit Botticelli s'a născut în Florența la 1446, unde a și murit la 1510. E un poet și visător, care prin talentul lui se numără între precursorii renașterii din Italia. Ieșit din școala lui Filippo Lippi — despre care vom vorbi altădată — el se caracterizează printr'o fantazie îndrăznească și o tehnică minunată.

Importanța lui Botticelli în evoluția picturii nu e a se căută în epoca în care a trăit, când nu eră tocmai popular, ci în școala preraffaelișilor din Anglia, cari îl zeificau. În tinerețele lui a stat în serviciul familiei Medici și a fost întunecat de talentele realiste Pollajuolo, Verrocchio și Lionardo. Cei zece ani din urmă ai vieții lui n'a mai lucrat nimic. Arderea pe rug a lui Savonarola, apostolul adevărului, l-a sguudit așa de adânc, încât s'a retras de lume și a trăit numai pentru a se închina lui Dumnezeu.

Una dintre picturile lui cele mai reușite e madona pe care o reproducem în acest număr. Originalul e în galeria reg. de pictură din Berlin. Tabloul e pictat în tinerețele lui și pe lângă toate scăderile — cum sunt capul și picioarele copilului, apoi fețele întretăiate ale celor doi îngeri — e de o naturaleță minunată; e zugrăvit cu o gingășie de copil și are o armonie liniștită și blândă. Toate sunt lucrate fără nici un manierism, așa: capetele în profil sau semiprofil ale îngerilor, privirile îngerilor din stânga, ochii plecați la îngerii din dreapta, cari se roagă cântând, trăsăturile aspre ale buzelor, și fineța degetelor ținând cartea sau crinii. În această naturaleță, însă, nu se observă un realism brut. Întreg tabloul e de o simetrie severă, chiar și madona, cu capul puțin înclinat, se ridică numai până la înălțimea crinilor peste capetele îngerilor, cari, câte patru într'o grupă, sunt în deplină armonie, întrucât nici unul nu trăește singuratic. Frumuseța acestui tablou se poate vedea numai în colorile originale, cari sunt pline de lumină și de strălucire.

Sperăm să mai putem reveni asupra lui Botticelli, aducând măcar un tablou în colorile originale.

Uslomania